

Arter som försvinner utan att miljöerna gör det – exemplet Lidingö

Varför försvinner fågelarter trots att de häckningsmiljöer som står till buds är desamma? På Lidingö är detta fallet, något som bekymrar Lidingö Ornitologiska Förening. Vår korrespondent Peter Lundberg har tittat närmare på utvecklingen.

AV **PETER LUNDBERG**

”Visst är det dåligt med domherre i år!” ”Gransångaren har verkligen ökat de senaste åren, eller hur?!”

Alla fågelskådare som är aktiva i fält känner säkert igen snacket. Vi har oftast en mer eller mindre välgrundad känsla för vilka arter som ökar och minskar i de områden där vi skådar mest. Högin-tressant, men svårt, är att försöka förstå varför beståndsförändringarna äger rum.

Lidingö har haft en livaktig ornitologisk förening sedan 1977, och tack vare flera engagerade skådare har vi sedan början av 1970-talet haft bra koll på vad som händer med fågellivet på ön.

Just att det är en ö gör det också tacksamt att följa utvecklingen. Lidingö är tätbefolkat och storstadsnära, men öns naturområden har i det stora hela varit intakta sedan omkring 1990. Förutom förtätning i redan bebyggda områden, bebyggelse på industrimark, ett visst skogsbruk, etableringen av en golfbana i Ekholmsnäs samt ökat befolkningstryck är förutsättningarna för öns fågelliv till synes oförändrade sedan dess.

KRÄFTGÅNG FÖR TRE ARTER

Vi som är fågelskådare vet att fågelfaunan är dynamisk; arter ökar och minskar, försvinner och tillkommer – oftast kan vi inte ge en bra förklaring till varför det händer och för det mesta är det flera faktorer som samverkar.

FOTO: BRIT-MARIE SEIBOLD

Entita – en art som är i princip utgångsen från Lidingö.

Entita, talltita och spillkråka är tre arter – alla stannfåglar och dessutom normalt stationära – som har minskat kraftigt på Lidingö. För åtminstone titorna sammanfaller det med en kraftig minskning också på nationell nivå.

I den senaste förteckningen över Lidingös fåglar, som täcker perioden 1960–2000, skrevs det följande om de tre arterna:

ENTITA

"Fram till åtminstone 1970-talets slut tämligen allmän häckfågel. Under senare decennier har en kraftig minskning ägt rum. Mycket tyder på att entitan från slutet av 1990-talet inte längre tillhör öns häckfågelfauna.

TALLTITA

Sparsam häckfågel. Har minskat under senare år.

SPILLKRÅKA

Det häckande beståndet torde uppgå till omkring 5 par. Har minskat under perioden.”

TITORNA MINSKAR

Sedan millennieskiftet har de rapporterade fynden av entita legat på en mycket låg nivå, med 0–2 per år, förutom åren kring 2010 då något fler fynd gjordes och även en häckning konstaterades (2010). Att det trots allt fortfarande görs fynd tyder på att enstaka par ändå finns kvar med tanke på att arten är extremt stationär. Fynden under de senaste decennierna är väl spridda över ön, och det finns inga biotopförändringar som skulle motivera att entitan i princip är utgången på Lidingö.

Att talltitan hade minskat kraftigt uppmärksammades omkring 2005, då vi började redovisa samtliga fynd i den fågelrapport som Lidingö Ornitologiska Förening sammanställer varje år. Nedgången för talltita började alltså väsentligt senare än den för entita. Sedan 2012 har antalet rapporterade fynd varierat mellan ett och sex per år. Talltitan är knuten till öns sammanhängande barrskogsområden, med sämre skådartäckning än andra lokaler, och bedömningen är att det finns några häckande par kvar – men inte är det många! Liksom för entita finns inga biotopförändringar som skulle motivera den kraftiga nedgången.

VAD HAR HÄNT SPILLKRÅKAN?

Spillkråkan har sedan millennieskiftet haft en stabil stam på Lidingö med ungefär fem häckande par, vilket ger en bra täthet på ungefär 0,3 par per

Bedömningen är att talltita fortfarande häckar på Lidingö – men helt säkert är det inte. Fågeln på bilden har just fått fatt på ett frö.

Varför försvann spillkråkan helt plötsligt från Lidingö? En fråga som är svår att besvara.

kvadratkilometer skogsmark. Men år 2021 hände något, då endast en knapp handfull fynd rapporterades och sannolikt ägde ingen häckning rum. Fram till mitten av mars har inga fynd alls gjorts under 2022.

Till skillnad från titorna, som är lätta att förbise, är spillkråkan stor, ljudlig och förhållandevis lättsedd under främst häckningsperioden. Vi får nog dessvärre konstatera att spillkråkorna helt enkelt har lämnat Lidingö.

Med en så snabb nedgång inställer sig förstås frågan vad den kan bero på. Skogen står kvar, men kanske har boträd blåst ned? Eller kan det möjligen vara så att det ökande antalet människor i skogen under pandemin har ökat störningarna till oacceptabla nivåer för spillkråkan?

HUR ÄR LÄGET I ÖVRIGT?

Det är många fågelarter som har minskat (och andra som har ökat), men det är något djupt sorgligt med välkända och uppskattade fåglar som faktiskt försvinner.

Det vore intressant att veta om de här beskrivna erfarenheterna från Lidingö gäller också för Stockholmstrakten i övrigt. Hur går det för titorna och spillkråkan? Strax norr om Lidingö ligger Bogesundslandet, med stora sammanhängande skogsområden som borde erbjuda goda häckningsmiljöer för alla tre arterna. Hur ser det exempelvis ut där? ■

Regional minskning av talltita och spillkråka

För att få en vidare bild av situationen frågade redaktionen Martin Green vid Svensk Fågeltaxering, Lunds universitet, om det skulle gå att ta fram regionala trender för just entita, talltita och spillkråka i Stockholmsområdet.

AV **ERIK PEURELL**

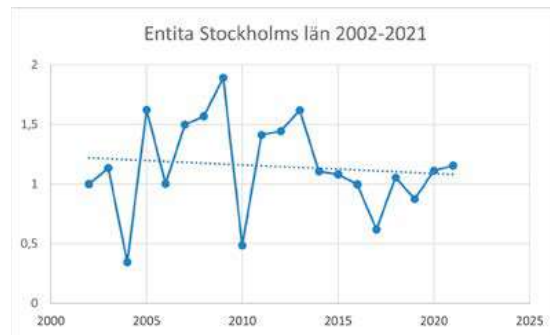
OCH SÅDANA FICK vi. Men för att data skulle bli hanterbara kompletterade Martin Green de 16 standardrutterna för fågeltaxeringen i Stockholms län med de åtta närmast liggande rutterna i länen intill (Uppsala och Södermanland). Det hela baseras då på 24 ruttor, och därmed nås mer än tio noterade individer per år i genomsnitt för alla tre arterna.

Martin Green har beräknat trender för de senaste 20 åren (2002–2021). De brukar använda just 2002 som startår när de går ned på regional nivå, eftersom det var från det året som täckningen över landet förbättrades markant genom att flertalet länsstyrelser blev delaktiga i arbetet med standardrutterna.

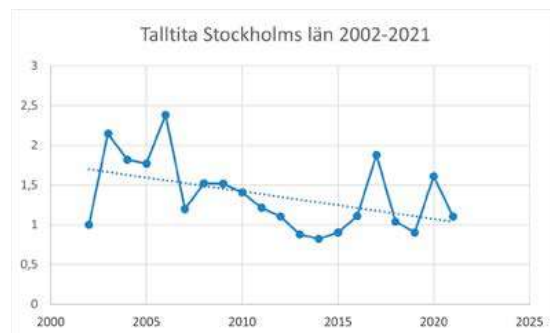
I figurerna visas ett index för respektive art där värdet är '1' för startåret 2002 oavsett hur många individer av arten som noterades. De följande åren visar sedan ett värde som står i relation till startåret. Om värdet för 2021 är '0,5' betyder det att bara hälften så många individer sågs det året jämfört med 2002.

Resultaten av körningarna visar klart negativa mönster för spillkråka och talltita, men utan att det går att nå statistisk säkerhet på grund av ett för litet dataunderlag. Entitan uppvisar stora variationer mellan åren på rutterna, men ser man till hela perioden 2002–2021 syns ingen förändring alls egentligen.

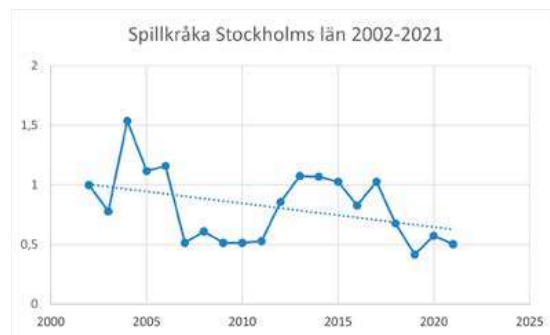
Stor variation mellan åren, men ingen tydlig riktning (-0,2 procent per år). För entitans del antyds ett i stort stabilt bestånd under de senaste 20 åren. 10,6 individer per år har inräknats i genomsnitt.

Mönstret är tydligt negativt, -2,4 procent per år, men trenden är inte statistiskt säkerställd. 12,8 individer per år har inräknats i genomsnitt.

Mönstret är tydligt negativt, -2,3 procent per år, men trenden är inte statistiskt säkerställd. 14,4 individer per år har inräknats i genomsnitt.

När det gäller orsakerna till förändringarna i bestånden kan Martin Green bara spekulera. Även om miljöerna finns kvar (ingen direkt förlust av livsmiljö) så kan kvaliteten på miljöerna ändå försämrats, vilket i sin tur gör att fåglarna inte klarar sig lika bra, inte får lika många ungar eller inte har lika bra överlevnad. Även små förändringar i miljöerna kan vara av betydelse, och ofta handlar det här om förändringar i födotillgång eller skydd mot predation.

Ett förändrat klimat spelar också roll genom att exempelvis varmare vintrar, tidigare vårar, torrare försomrar och blötare höstar förändrar grundförutsättningarna. Sjukdomar påverkar också, men när det gäller deras påverkan vet vi ännu väldigt lite.

Sammanfattningsvis: även om miljöerna till synes finns kvar är det mycket som ständigt förändras och som påverkar antalet fåglar. ■